

Turvapaikanhakijoiden tuki ry
Stödföreningen för asylsökande rf
Support for Asylum Seekers

Turvapaikanhakijoiden tuki ry

26.2.2024

ASIA: VN/22620/2023

Lausunto lakiesityksen luonnoksesta laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta ja laiksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain muuttamisesta.

Turvapaikanhakijoiden tuki ry kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä.

Keskitymme lausunnossa oman toimialamme kannalta olennaiseen, eli turvapaikanhakuoikeuteen, turvapaikanhakijoiden oikeusturvaan ja haavoittuvassa asemassa olevien turvapaikanhakijoiden tunnistamiseen.

Perustuslaki 22§ määrittelee valtion velvollisuudeksi turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen kaikissa tilanteissa. Nyt esittelyssä oleva rajamenettelyn käyttöönottoon liittyvä lakiesitys aiheuttaa seurauksia, jotka liittyvät perustavanlaatuisiin ihmisoikeuksiin, kuten oikeuteen hakea turvapaikkaa, palautuskieltoon ja joukkokarkotuskieltoon. Lisäksi esitys puuttuu turvapaikanhakijoiden oikeusturvaan sekä perusoikeuksiin, kuten liikkumisvapauteen.

Rajamenettelyn käyttöönottamisella pyritään luomaan uusi keino käsitellä turvapaikkahakemuksia hyvin nopeassa menettelyssä ulkorajalla sekä estämään turvapaikanhakijoiden liikkuminen vapaasti Suomen alueella ja Suomesta muihin EU-maihin. Hallituksen esitys ehdottaa sääntelyä, joka mahdollistaa rajamenettelyn kaikissa tilanteissa: normaalissa turvapaikanhakijatilanteessa ja uusintahakemusten kohdalla mutta myös laajamittaisen maahantulon yhteydessä sekä osana muuttoliikkeen välineellistämiseen tai hybridivaikuttamiseen vastaamiseen tarvittavia toimia.

Turvapaikanhakijoiden tuki ry on erityisen huolestunut siitä, että nopeutettuun käsittelyyn voitaisiin turvautua aina, kun kyseessä on niin sanottu uusintahakemus. Direktiivin 31 artiklan 8 kohdan f) mukaan hakemus voitaisiin käsitellä nopeutetussa menettelyssä, jos kyseessä on uusintahakemus, joka täyttää 102 §:n 3 momentissa säädetty tutkittavaksi ottamisen edellytykset. Näin kaikki sisällöllisesti tutkittavat uusintahakemukset voitaisiin käsitellä nopeutetussa menettelyssä. Tämä vaarantaa hakijoiden kansainvälisen suojelun perusteiden yksilöllisen ja huolellisen selvittämisen. Kokemuksemme mukaan edelleenkin käy niin, että hakijoiden aikeisemmissa turvapaikkamenettelyissä ilmenee puutteita, jotka johtuvat joko menettelystä itsestään tai hakijan haavoittuvasta asemasta, jota ei ole turvapaikkamenettelyssä tunnistettu. Useat hakemukset eivät aina johdu siitä, että hakijat pyrkisivät viivyttämään käännyttämistä, vaan siitä, että he haluavat kansainvälisen suojelun perusteensa tosiasiallisesti käsitellyiksi.

Lakiesityksessä muistutetaan, että hakijoiden oikeudet ovat samat, on sitten kyseessä normaali turvapaikkamenettely tai nopeutettu menettely. Hakijalla on myös rajamenettelyssä ja nopeutetussa menettelyssä oikeus käyttää avustajaa ja saada oikeusapua jo hakemusta käsiteltäessä. Turvapaikanhakijoiden tuki ry pohtii, miten oikeusavun saatavuus ja laatu voidaan taata nopeassa aikataulussa. Laadukkaan oikeusavun saamisessa on jo vallitsevassa tilanteessa ollut suuria tutkimuksin ja selvityksin osoitettuja puutteita.

Menettelydirektiivin 24 artikla 3 edellyttää, että jäsenvaltiot varmistavat erityisiä menettelyllisiä takeita vaativien hakijoiden osalta asianmukaisen tuen saamisen. Mikäli asianmukaista tukea ei voida antaa rajamenettelyn puitteissa, rajamenettelyä ei voida soveltaa. Direktiivissä ja esityksessä

viitataan väkivallan uhreihin ja yksin tulleisiin alaikäisiin, mutta haavoittuvassa asemassa olevia hakijoita ovat näiden lisäksi myös esimerkiksi luku- ja kirjoitustaidottomat, ihmiskaupan, väkivallan tai kidutuksen uhrin sekä esimerkiksi kansalaisuudettomat hakijat. Jo nyt näiden tunnistaminen on osoittautunut sekä vastaanottojärjestelmälle että turvapaikkajärjestelmälle haasteelliseksi. Järjestömme palveluiden piiriin hakeutuu jatkuvasti henkilöitä, joiden haavoittuvaa asemaa ei ole tunnistettu vuosien mittaisten prosessien aikana. Erityistä tukea tarvitsevien haavoittuvien henkilöiden tunnistaminen vain muutamassa viikossa tulee näkemyksemme mukaan olemaan hyvin vaikeaa, jopa mahdotonta. Hakijoiden psykososiaaliset ongelmat ja traumaattiset kokemukset estävät luottamuksen rakentumista, eikä voida olettaa heidän pystyvän heti kertomaan vaikeimmista kokemuksistaan niin, että heidän tarvitsemansa tuki tulisi ilmi. Myös rajamenettelyyn suunnitellut olosuhteet kontrolloiduissa, jopa säilöönottoa muistuttavissa tiloissa, vaikeuttavat haavoittuvan aseman ilmitulemistä.

Menettelydirektiivin mukaan hakijalla tulee myös muutoksenhaussa olla tulkkaus- ja oikeusapupalvelut sekä vähintään viikko aikaa valmistella tuomioistuimelle pyyntö jäädä alueelle odottamaan muutoksenhaun tulosta. Myös tämän toteutumisen tosiasiallinen mahdollisuus epäilyttää Turvapaikanhakijoiden tukea.

Ulkomaalaislain 95 a §:n 1 momentin mukaan poliisi tai rajatarkastusviranomainen kertoo hakijalle turvapaikkamenettelystä ja hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan menettelyssä.

Rajamenettelyssä tiedonantovelvollisuus laajenisi koskemaan myös menettelyyn itseensä liittyviä kysymyksiä. Myös tämän osalta Turvapaikanhakijoiden tukea epäilyttää tiedonvälityksen laatu, sillä palveluidemme piiriin saapuu koko ajan hakijoita, jotka eivät ole vielä koskaan sisäistäneet viranomaisten antamaa tietoa kognitiivisten ongelmien, pelon tai epäluottamuksen takia tai siksi, että tiedon antaminen on ollut erittäin puutteellista. Tämä vaarantaa hakijoiden oikeusturvaa turvapaikkamenettelyssä, mutta erityisesti nopeutetussa menettelyssä tai rajamenettelyyn piirissä.

Vaikka hakija on rajamenettelyssä fyysisesti Suomen alueella, menettelyn luonteeseen kuuluu, että hänen liikkumisvapautensa on rajattu rajalle, kauttakulkualueelle, tai näiden läheisyydessä olevaan vastaanottokeskukseen. Ilman huoltajaa tulleen alaikäisen hakijan kohdalla tulisi varmistua, että hakijan tarpeista, oikeuksista ja hyvinvoinnista voidaan huolehtia täysipainoisesti. Esimerkiksi koulunkäynti tulisi mahdollistaa vastaanottokeskuksen ulkopuolella. Myös muista syistä haavoittuvassa asemassa oleviin hakijoihin rajamenettelyyn liittyvää liikkumisvapauden rajoittamista tulisi soveltaa vain äärimmäisissä tilanteissa. Heille tulee mahdollistaa liikkuminen vastaanottokeskuksen ulkopuolella heidän etujensa ja hyvinvointinsa varmistamiseksi.

Rajamenettelyyn laajaan hyväksikäyttöön pyrkivällä esityksellä on vakavia seurauksia turvapaikanhakuoikeudelle. Turvapaikanhakijoiden tuki on huolissaan siitä, että esityksestä ei täsmällisesti selviä, miten tosiasiallisesti turvattaisiin ihmisten oikeus hakea turvapaikkaa tilanteessa, jossa turvapaikanhakeminen olisi sallittu vain määritellyissä rajanylityspaikoissa. Siitä ei myöskään riittävän tarkasti selviä, miten turvapaikkaa hakevan oikeusturva tosiasiallisesti taattaisiin turvapaikkahakemuksen tullessa käsitellyksi pikamenettelyssä, tai miten haavoittuvassa asemassa olevien tilanne pyrittäisiin käytännössä tunnistamaan.

Lopuksi Turvapaikanhakijoiden tuki ry kiinnittää huomiota lyhyeen lausuntoaikaan, kuten aikaisemmassa ulkomaalaislain oleskelulupasäädöksiä eli ns. kaistanvaihtoa koskevassa lausunnossaan. Lakimuutoksella on vaikutuksia ihmis- ja perusoikeuksiin, joten myös siksi lausumisaikaa tulisi olla riittävästi. Tämä on erityisen tärkeää, kun tehdään useita samaa ihmisryhmää koskevia lakimuutoksia.

Kunnioittavasti,

Meri Korniloff
Toiminnanjohtaja

Sanna Valtonen
Puheenjohtaja

Veera Kaleva
Asiantuntija

Turvapaikanhakijoiden tuki ry

Y-tunnus: 2767576-1

Rahakamarinportti 3 A, 00240 Helsinki